

Περί Τέχνης και Πολιτισμού

ΚΡΙΤΙΚΗ - ΘΕΑΤΡΟ

«Σαμία» του Μενάνδρου

Μετάφραση: Γιάννης Βαρβέρης**Σκηνοθεσία:** Εύης Γαβριηλίδης**Σκηνικά-Κοστούμια:** Γιώργος Ζιάκας**Μουσική:** Μιχάλης Χριστοδουλίδης**Χορογραφία:** Ισίδωρος Σιδέρης**Παίζουν:** Αλκήνοος Ιωαννίδης, Αννίτα Σαντοριναίου, Κώστας Δημητρίου, Ανδρέας Μούστρας, Σπύρος Σταυρινίδης, Σταύρος Λούρας, Τάσος Αναστασίου, Δώρα Μακαρίου, Ερμίνια Κυριαζή, Καίτη Τσεριώτου κ.α.

Βρίσκομαι σε αντιπαράθεση με τον εαυτό μου από τότε που είδα την πρεμιέρα της «Σαμίας». Χωρίς να προσπαθώ να συμβιβάσω ή έστω να συνδιάσω τις διστάμενες απόψεις μου σας τις παραθέτω όπως έχουν.

ΑΠΟΨΗ Α

Κομψότητα και αρχοντιά ήταν οι στόχοι του Εύη Γαβριηλίδη στην παράσταση της «Σαμίας», σ' αυτούς να επαινεθεί. Είχε εξασφαλισμένο ένα ποιοτικό γλωσσικό υλικό τη μετάφραση του Γιάννη Βαρβέρη για να χτίσει το οικοδόμημα της παράστασης στο ήδη ψηλό επίπεδο του μεταγλωττισμένου κειμένου. Η μεταφορά του κειμένου στην καθαρεύουσα συνέβαλε στην επιτυχία της παράστασης με εγγυημένες τις αντιδράσεις του κοινού, που πήγαζαν και από τις συσχετίσεις με το δραματουργικό είδος του Ελληνικού κωμειδύλλιου, των αρχών του αιώνα και από τη σημερινή αστειότητα της λόγιας γλώσσας στα απονήρευτα δημοτικιστικά μας αυτιά. Και οι αντιδράσεις αυτές ήταν σε μορφή «ήπιου γέλιου», φυσιολογικού για την αντίληψη του Μενάνδρου στις μέρες μας.

Η ασπρόμαυρη γκάμμα των σκηνικών και των κοστούμιών με γουστοζικές χρωματικές λεπτομέρειες πάντα συντονιζόταν στην προορισμένη από το σκηνοθέτη κατεύθυνση της αρχοντικής κομψότητας.

Κομψή απλότητα υπήρχε και στις τραγουδιστικές αυτοπαρουσιάσεις των προσώπων χωρίς play-back. Η επιμονή στην εκμάθηση της μουσικής και της χορογραφίας έδειχνε πόσο σημαντικό ήταν για το σκηνοθέτη το τελικό ποιοτικό αποτέλεσμα.

Ο χορός των νεαρών γλεντζέδων έδινε την ελαφράδα του «αφρού» όπως επιθυμούσε ο σκηνοθέτης, εμπλούτιζε τη σκηνική δράση, δημιουργούσε ένα απρόσωπο και ωραίο φόντο για τα σόλο των πρώτων ηθοποιών.

Αυτοί με τη σειρά τους έπαιζαν με ατάραχη άνεση και αυτοπεποίθηση, μεταδοτική θάλαγα στο κοινό, το οποίο ένιωθε μια «καταναλωτική» σιγουριά για το καλλιτεχνικό προϊόν που του πρόσφεραν.

Οι δύο γέροντες (Δημητρίου, Μούστρας) αντιπροσώπευαν τα δύο γειτονικά σπίτια, τις δύο οικογένειες με όμοια σύνθεση, και στήριζαν τη στέρεα διττή δομή της σκηνικής όψης και δράσης. Ο Παρμένων του Σπ. Σταυρινίδη και ο μάγειρος του Στ. Λούρα ήταν ότι καλύτερο μπορούσε να συμβεί σε μια κωμική παράσταση. Η Χρυσίς της Αννίτας Σαντοριναίου — στοιχείο πολύ διακοσμητικό (με την καλύτερη έννοια).

Τα νεαρά πρόσωπα του Αλκήνοου Ιωαννίδη και της Ερμίνιας Κυριαζή — φωτεινά σημεία στο ώριμο θέατρο. Ευχαρίστηση αυτός ήταν ο ακριβής χαρακτηρισμός των συναισθημάτων του κοινού και τη συμμερίστηκα, αλλά όσο αποχώριζε η γεύση αυτής της ευχαρίστησης τόσο άρχιζε να διαμορφώνεται στο μυαλό μου και η ... «Αποψη Β».

ΑΠΟΨΗ Β

Ο μεταγλωττισμός του κειμένου από το Γιάννη Βαρβέρη ήταν πράξη περισσότερο φιλολογική παρά θεατρική και αυτό γιατί η καθαρεύουσα του ταίριαζε μόνο σε κείνη την πλευρά του Μενάνδρου που γέννησε το αθάνατο δραματουργικό είδος της συναισθηματικής κωμωδίας, αλλά όχι στην άλλη του πλευρά, που είναι γυρισμένη προς τον Αριστοφάνη και γενικά στο πιο αρχαίο χιούμορ. Οι δύο γέροντες, που παριστάνουν τους ευυπόλειπτους πολίτες, νοικοκύριδες και οικογενειάρχες, δεν παύουν να είναι αρχαίες κωμικές μάσκες. Ο «γελοίος γέροντας» είναι ένα από τα βασικά αρχέτυπα της τυπολογίας των κωμικών παραδόσεων διαφόρων λαών και του Ελληνικού ιδιαίτερα (παράδειγμα ο γέρο Σειληνός της διονυσιακής πομπής) τρεχαλητό μέσα και έξω από τα σπίτια, υπερβολικές εξάρσεις θυμού, καβγάς, ξύλο — τυπική συμπεριφορά αυτής της μάσκας. Εάν στο μεταγλωττισμό του Αριστοφάνη στην Κυπριακή διάλεκτο από τον Κ. Μόντη και Ι. Κυθρεώτη συνέπιπτε η γλωσσική φάση του χιούμορ του πρωτότυπου με κείνη του μεταγλωττισμένου κειμένου, εδώ η επιλεγμένη γλώσσα αντιστοιχεί μόνο με μια στυλιστική πτυχή του μενανδρικού κειμένου.

Είμαι σίγουρη πως η υποκριτική πλευρά της παράστασης θα κάνει καλύτερη εντύπωση σε ένα κοινό με το οποίο ο θέατρος δεν συναντάται συχνά, διότι σε πολλά σημεία η «Σαμία» είναι ανθολόγιο των προηγούμενων ευρημάτων. Ο Παρμένων του Σταυρινίδη σχετίζεται με τους δούλους του από τους «Βατράχους» και τον «Αμφιτρίωνα», ο μάγειρος του Λούρα με τον Ερμή, του «Αμφιτρίωνα», και το δούλο του «Δύσκολου» ο Δημέας του Κώστα Δημητρίου με τον ήρωα του στους «Σφήκες», ο Τάσος Αναστασίου έρχεται απ' ευθείας από το «Δύσκολο». Ο Αλκήνοος Ιωαννίδης, βάδιζε πάνω στην σκηνοθετική γραμμή, η οποία πάλι παραμέριζε την τυπική μάσκα χάρις στα λόγια του ρόλου. Επαιζε τον άτολμο ονειροπόλο και δεν έπαιζε το γλεντζέ και κατεργάρη που είναι ο «Νέος» του Πλάυτου, του Τερέντιου και φυσικά του Μενάνδρου.

Ξέρω πόσο σκεπτικιστής είναι ο Εύης Γαβριηλίδης προς τις «Ικαρικές» προσπάθειες των συναδέλφων του σκηνοθετών για πτήσεις υπερβολικά ψηλές, που κάποτε τελειώνουν με πτώσεις. Ο ίδιος προτιμά να είναι «άπτερες» αλλά επαγγελματικά σταθερός. Σαν θεατής αισθάνομαι όμως ότι η θεατρική χαρά (πράγμα πολύ διαφορετικό από την ευχαρίστηση) μας δίνεται σε στιγμές υψηλών πτήσεων.

NONA ΜΟΛΕΣΚΗ